

دیوان اروپایی حقوق بشر
و حق بر حریم خصوصی و زندگی خانوادگی

محمد محسن مسجدی

مسئول نشر سادات مهدیان صدر

زیر نظر دکتور مسعود علیزاده

www.ketab.ir

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه برنگذرد

-
- سرشناسه : مسجدي، محمدحسن، ۱۳۶۶-
عنوان و نام پدیدآور : دیوان اروپایی حقوق بشر و «حق بر حریم خصوصی» زندگان و نویسندگان : محمدحسن مسجدي، مطهره سادات مهدیان
مشخصات نشر : تهران: تیسرا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۱۰۴ ص. ۲۱×۱۴/۵
فروست : کتاب گفت و گو؛ ۱
شابک : 978-600-7212-48-6 ریال، ۸۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی : فیا
موضوع : حق صیانت از حریم شخصی - اروپا
موضوع : حقوق بشر - اروپا
شناسه افزوده : مهدیان صدر، مطهره سادات، ۱۳۶۶-
رده بندی کنگره : ۱۳۹۳ ۵۵۹ / ۱۶۷۶ KJC
رده بندی دیویی : ۳۴۲/۴۰۸۵۸
شماره کتابشناسی ملی : ۳۴۴۱۷۱۵
-

دیوان اروپایی حقوق بشر و حق بر خرید خصوصی و زندگی خانگی

نویسندگان: محمدحسین مسجدی، مطهره سادات مهدیان صدر

زیر نظر: دکتر مسعود علیزاده

مدیر تولید: سمیه سیاه‌پشت

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۳

شماره نشر: ۱۱۴

ویراستار: شهین خاصی، صفحه‌آرا: فاطمه حامدی یکتا

لیتوگرافی، چاپ، صحافی: پردیس دانش

ناظر فنی چاپ: علی کاتب

تعداد: ۱۴۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۲-۴۸-۶

همه حقوق چاپ و نشر این اثر طبق قرارداد محفوظ است.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

استفاده از مطالب با ذکر منبع بدون اشکال است.

انتشارات تیسرا

تهران، بهارستان، ظهیرالاسلام، کوچه دیلمان، یلاک ۶ واحد ۳، تلفن: ۳۳۹۹۴۲۳، ۳۳۹۹۳۷۰

www.tccsa.ir

itccsa@gmail.com

۱۱.....

بخش اول: شرایط ماهوی رسیدگی به دعاوی

فصل اول: معیارهای صلاحیت اختصاصی در دیوان اروپایی حقوق بشر

فصل اول: معیارهای صلاحیت اختصاصی کنوانسیون اروپایی حقوق بشر در حمایت از زندگی

خصوصی افراد ۱۷

۱. مرحله نخست: ماده هشتم (بند یکم) ۱۸

۲. مرحله دوم: ماده هشتم (بند سوم) ۱۸

۱-۱. مرحله اول بررسی قابلیت اعمال ماده هشتم ۱۹

۱-۲. رویکرد دیوان در زمینه قابلیت اعمال ماده هشتم بند یکم ۲۰

فصل دوم: توسعه و اعمال معیارهای ماهوی ماده هشتم کنوانسیون در عملکرد دیوان

اروپایی حقوق بشر ۲۱

۱. مبحث اول: زندگی خصوصی ۲۱

۱-۱. گفتار اول: حدود مشمول زندگی خصوصی ۲۳

۱-۱-۱. بند یکم: حدودی که در آنها فعالیت‌های جنسی فرد داخل در

زندگی خصوصی او محسوب می‌شوند ۲۳

۱-۱-۲. بند دوم: حدودی که در آن فعالیت‌های اجتماعی فرد داخل در

زندگی خصوصی محسوب می‌شود ۲۳

۱-۱-۳. بند سوم: حدودی که در آنها روابط حرفه‌ای فرد داخل در

زندگی خصوصی محسوب می‌شود ۲۵

۱-۱. گفتار دوم: فعالیت‌های داخل در زندگی خصوصی ۲۵

۱-۲-۱. بند یکم: شهود و ضبط مکالمه‌ها ۲۵

- ۲۶-۱-۲-۱. بند دوم: جمع آوری اطلاعات شخصی فرد توسط دولت ۲۶
- ۲۷-۱-۲-۳. بند سوم: دسترسی به داده‌های شخصی ۲۷
- ۲۸-۱-۲-۴. بند چهارم: وضع مقررات در مورد استفاده از نام ۲۸
- ۲۹-۱-۲-۵. بند پنجم: دخالت مطبوعات در زندگی شخصی ۲۹
- ۲۹-۱-۲-۶. بند ششم: تعیین علقه‌های حقوقی ۲۹
- ۳۰-۱-۲-۷. بند هفتم: مسئله دوجنسه‌ها ۳۰
- ۳۰-۱-۲-۸. بند هشتم: تمامیت جسمی و روحی افراد ۳۰
- ۳۲-۲. مبحث دوم: زندگی خانوادگی ۳۲
- ۳۲-۱-۲. گفتار اول: معنا و مفهوم زندگی خانوادگی ۳۲
- ۳۳-۲. گفتار دوم: خانواده مبتنی بر ازدواج ۳۳
- ۳۳-۲-۱. بند سوم: حمایت از زندگی خانوادگی خارج از چهارچوب ازدواج ۳۳
- ۳۴-۲. گفتار چهارم: آیا رابطه‌ای حقوقی به‌تنهایی می‌تواند معیار زندگی خانوادگی باشد ۳۴
- ۳۴-۲-۱. بند سوم: حمایت از زندگی خانوادگی ۳۴
- ۳۷-۲-۵. گفتار پنجم: ادب و دیگر زندگی خانوادگی ۳۷
- ۳۸-۲-۶. گفتار ششم: پایان زندگی خانوادگی پایان‌پذیر است؟ ۳۸
- ۳۹-۳. مبحث سوم: اقامت ۳۹
- ۳۹-۳-۱. گفتار اول: مفهوم اقامت ۳۹
- ۴۰-۴. مبحث چهارم: مکاتبات ۴۰
- ۴۰-۴-۱. گفتار اول: معنا و مفهوم مکاتبات ۴۰
- ۴۱-۴-۲. گفتار دوم: محتوای مکاتبات ۴۱
- ۴۲-۵. مبحث پنجم: تعهد مثبت دولت در مورد مادران ۴۲

بخش دوم: شرایط شکلی رسیدگی به شکایت

مربوط به حریم خصوصی در دیوان اروپایی حقوق بشر

- فصل اول: ضرورت پیش‌بینی مداخله دولت به‌وسیله قانون ۵۱
۱. مبحث اول: معنای اصطلاح پیش‌بینی شدن به‌وسیله قانون ۵۱
۲. مبحث دوم: ضرورت وجود مبنایی حقوقی ۵۲
۳. مبحث سوم: شرط قابلیت پیش‌بینی ۵۳
۴. مبحث چهارم: قوانین راجع به حمایت از کودکان ۵۴
۵. مبحث پنجم: قوانین صادرشده در زمینه کنترل سرّی افراد ۵۵

۶. مبحث ششم: قوانین مربوط به شهود مکالمه‌های تلفنی ۵۶
۷. مبحث هفتم: حقوق بازداشتی‌ها ۵۸
- فصل دوم: بررسی تعقیب هدف مشروع در دخالت در زندگی خصوصی و خانوادگی ۶۱
- فصل سوم: ضرورت دخالت در جامعه‌ای دموکراتیک ۶۳
۱. مبحث اول: مفهوم ضرورت ۶۳
۲. مبحث دوم: مفهوم جامعه دموکراتیک ۶۴

بخش سوم: نگاهی به رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر

موضوع‌های مرتبط با حمایت از زندگی خصوصی و خانوادگی

- فصل اول: نگاهی به رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر درباره موضوع‌های مرتبط با حمایت از زندگی خصوصی ۶۷
۱. مبحث اول: جمع آوری و دسترسی به اطلاعات ذخیره دارای صبغه شخصی ۶۷
- ۱-۱. گفتار اول: انواع مختلف اطلاعاتی که می‌تواند از سوی پلیس جمع آوری و ذخیره شود ۶۷
- ۱-۱-۱. بند یک: دسترسی به اطلاعات ۶۸
- ۱-۱-۲. بند دوم: پرسشنامه‌ها و ارتباطات با سوابق کیفری ۶۹
- ۱-۱-۳. بند سوم: اطلاعات مربوط به فعالیت‌های تروریستی ۷۰
- ۱-۲. گفتار دوم: جمع آوری اطلاعات با صدها شخص با هدف حفاظت از امنیت ملی ۷۱
- ۱-۲-۱. بند یکم: تضمین‌های شکلی برداشته شده ۷۲
- ۱-۲-۲. بند دوم: دسترسی به اطلاعات شخصی که توسط دولت نگهداری می‌شوند ۷۴
۲. مبحث دوم: رویه قضایی دیوان در مورد افشای اطلاعات ۷۵
- ۲-۱. گفتار اول: افشای اطلاعات دارای صبغه شخصی به اشخاص ثالث یا عموم افراد ۷۵
- ۲-۲. گفتار دوم: افشای اطلاعات در چهارچوب تحقیق پرونده کیفری ۷۶
- ۲-۳. گفتار سوم: افشای اطلاعات از سوی پلیس به مطبوعات ۷۶
- ۲-۴. گفتار چهارم: افشای اطلاعات پزشکی و نقض ویژگی سرّی بودن آنها ۷۷
- ۲-۴-۱. بند یکم: افشای اطلاعات پزشکی فرد به شرکت بیمه ۷۸
۳. مبحث سوم: رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر در مورد حق بر نام ۷۹

- ۳-۱. گفتار اول: تغییر نام کوچک ۸۰
- ۳-۲. گفتار دوم: ثبت نام کوچک ۸۰
۴. مبحث چهارم: رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر و احترام به تمامیت جسمی و معنوی افراد ۸۱
۵. مبحث پنجم: زندگی خصوصی افراد و خودداری از شناسایی هویت جنسی جدید افراد دوجنسه ۸۳
۶. مبحث ششم: حمایت از مکاتبات افراد در رویه قضایی دیوان استراسبورگ ۸۴
۷. مبحث هفتم: رویه قضایی دیوان و کنترل سری افراد ۸۸
- فصل نهم: نگاه به رویه قضایی دیوان اروپایی حقوق بشر در مورد موضوع‌های مرتبط با حمایت از زندگی خانوادگی ۹۱
- ۱-۱. مبحث اول: مسئله شناسایی حقوقی روابط خانوادگی ۹۱
- ۱-۲. گفتار دوم: معیت فرزندی که از زوجی ازدواج نکرده به دنیا می‌آید ۹۲
- ۱-۳. گفتار سوم: معیت فرزندی که در نتیجه تلقیح مصنوعی به وسیله اهداکننده متولد می‌شود ۹۳
- ۱-۴. گفتار چهارم: معیت پدری مجرد ۹۴
- ۱-۵. گفتار پنجم: آیا فرزند بی سرپرست و بی سرپرست محسوب می‌شود؟ ۹۴
۲. مبحث دوم: رویه قضایی دیوان در مورد مسائل حضانت و نگهداری از کودکان ۹۵
۳. مبحث سوم: تکلیف دولت در حمایت از حقوق خانوادگی افراد ۹۶
- نتیجه گیری ۱۰۱
- کتابنامه ۱۰۳

پیشگفتار

معاهده اروپا، حقوق بشر از مهم‌ترین اسنادی است که به بیان تفصیلی حقوق بنیادین بشر پرداخته است. از مهم‌ترین این حقوق، موضوع بحث برانگیز حق بر حریم خصوصی و زندگی خانوادگی فرد است که در ماده هشت کنوانسیون منع شکنجه و اسارت نفسی، پرسش اساسی در این زمینه، چگونگی ایجاد نوعی سازش میان الزامات اجتماعی مداخله در زندگی خصوصی فرد و حفظ شأن خصوصی افراد است. دیوان اروپایی حقوق بشر یا همان دیوان استراسبورگ به‌ویژه در دهه ۱۹۷۰ میلادی، با تبیین و تفسیر حدود این حق نقشی غیرقابل انکار در توسعه پیش رویایی بازی کرده و ضمن امور دیگر، توانسته است از رهگذر آرای مستقیم و غیرمستقیمش در ایجاد توازن میان فرد و جامعه، نقشی ارزنده ایفا کند. اساس کتاب حاضر، ابعاد این مشارکت دیوان در احترام به زندگی خانوادگی و حریم خصوصی فرد و راه‌آوردهای آن را مورد مطالعه قرار می‌دهد. از آنجاکه زندگی خصوصی هر فرد و خصوصاً انسان و برخورد آن با الزامات غیرقابل انکار جامعه، همواره محل بحث و جدل بوده است، کتاب حاضر می‌تواند نمونه‌ای دقیق از سایر نظام‌های حقوقی پیشرفته در برخورد با این مقوله حساس باشد، ضمن آنکه

مواد تحقیقی در این مورد به زبان فارسی چندان فراهم نبوده است و محققان این رشته از فقر منابع رنج می‌برند.

موضوع حریم خصوصی افراد از موضوع‌های جدید و روزآمد در نظام حقوق بشر است. طی سال‌های اخیر در مورد این حقوق و شیوه برخورداری تضمین آن توسط نظام‌های حقوق داخلی، ارکان قضایی فراملی و میان صاحب‌نظران حقوق بشر مباحثاتی جدی و عمیق صورت پذیرفته است. در این میان دیوان اروپایی حقوق بشر با صدور آرای متعدد، آرای صادرشده از سوی دیوان ملای در سطح اروپا را به چالش کشیده و تا حد زیادی به تدوین قواعد فادت‌کننده و پاسدار این حقوق بشری پرداخته است. حتی در میان منابع لاتین، مقالات محدودی در این مورد صورت گرفته که این خود بیانگر نبودن بحث است. در این کتاب بر آن هستیم تا آخرین تحولات صورت گرفته را به تفصیل ترمین و تضمین این حقوق را با تکیه بر آرای دیوان اروپایی حقوق بشر و مطالعه موردی بررسی کنیم؛ امری که به آن تاکنون توسط هیچ‌یک از مجامع علمی به زبان فارسی توجه نشده است. مهم‌ترین هدف این کتاب، درک پیشرفت‌های متگام قضایی اروپا در تحقق معیارهای کلی حفظ حریم خصوصی افراد، یکی از اساسی‌ترین مباحث مربوط به حقوق بشر است؛ از این رو مطالعه موردی در مورد آرای صادرشده از سوی دیوان اروپایی حقوق بشر ضروری به نظر می‌رسد. با وجود اینکه موارد تعرض به این دسته از حقوق در کشورمان طی سالیان اخیر مشاهده شده است، چنین درکی برای اجرای آن در موارد مشابه در نظام حقوق ایران خالی از فایده نیست.

در بخش نخست این کتاب، شرایط ماهوی رسیدگی به دعاوی مربوط به حریم خصوصی در دیوان اروپایی حقوق بشر بررسی می‌شود. در فصل نخست از این بخش به ارزیابی معیارهای ماده هشت کنوانسیون اروپایی در

حمایت از زندگی خصوصی می‌پردازیم و در فصل دوم، توسعه و اعمال این معیارها توسط دیوان بررسی می‌شود.

در بخش دوم، شرایط شکلی رسیدگی به دعاوی مربوط به حریم خصوصی در دیوان اروپایی مطالعه می‌شود. ضرورت پیش‌بینی مداخله دولت در حریم خصوصی به وسیله قانون و بررسی تعقیب هدف مشروع در این دخالت، از عنوان‌هایی هستند که در فصل اول و دوم این بخش بررسی شده‌اند.

در بخش سوم پایانی کتاب به ارزیابی رویه قضایی دیوان در مورد موضوع‌های مرتبط با حمایت از زندگی خصوصی و خانوادگی خواهیم پرداخت. رویه قضایی دیوان درباره مسائلی مانند جمع‌آوری اطلاعات شخصی توسط پلیس و فشار اطلاعاتی که توسط دولت نگهداری می‌شوند، از جمله موضوع‌هایی است که در این بخش به آنها خواهیم پرداخت. همچنین در فصل دوم از این بخش به ارزیابی رویه دیوان در مورد موضوعاتی چون شناسایی حقوقی رویه خانوادگی می‌پردازیم.